

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ*

Since the end of 2013, the Court adopted several important judgments related to various fields of the Convention. This paper intends to highlight some of them, with subject matters embracing, among others, the responsibility and immunity of States, the protection of children against sexual abuses, the treatment of people suffering from psychological disorder, the application of the 'equivalent protection' criterion to the United Nations and certain Convention issues concerning European Parliament mandate renouncement. In the 2014 Holocaust Memorial Year, two judgments are of specific relevance: one considering the similarities and differences between the holocaust and the tragic Armenian events around 1915 and another related to the so-called 1942 "death match" in Kyiv. Ukraine's most recent inter-State application against Russia and the interim measure granted by the Court in that case also deserves special attention.

I. Fontosabb magyar ügyek

Az *Ungváry*-ügyben¹ a Bíróság az *Élet és Irodalom* 2007. május 19-i számában megjelent, *Egy eljárás genezise – a Dialógus Pécs* című cikk kapcsán Ungváry Krisztián történész és Kiss László alkotmánybíró között kibontakozott, a személyhez fűződő jogok védelmét érintő jogvitában² hozott legfelsőbb bírósági ítéletet³ vizsgálta meg az Emberi jogok európai egyezményének 10. cikkével való összeegyeztethetőség szempontjából.

A Legfelsőbb Bíróság az ügyben 2010. június 2-án hozott ítéletében megállapította: azokkal a közlésekkel, amelyek szerint Kiss László alkotmánybíró „»hivatalos kapcsolat»-ként» az ún. Dialógus-ügyben a BM-mel konkrétan együttműködött, azaz mintegy ügynöki tevékenységet fejtett ki, sok esetben elébe menve a »hivatalos kapcsolat«-tal szemben megkívánt elvárásoknak, oly módon, hogy a besúgásban és a kemény kéz politikájának követelésében serénykedett”, Ungváry Krisztián nem a tényekből levont történelmi következtetését tette közzé, hanem bizonyítékok nélkül a felperes személyére vonatkozó, azt sértő, valótlan tényeket állított, illetve a valós tényeket hamis

* Az e tanulmányban közöltek a szerző saját gondolatait tükrözik, kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák. Nem tekinthetők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek, és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

1 *Ungváry and Irodalom Kft. v. Hungary*, no. 64520/10, 3 December 2013 (az ítélet még nem végleges).

2 Vö. <http://www.es.hu/kereses/szerzo/Dr.Kiss.Laszlo>.

3 http://ukp.birosag.hu/portal-frontend/stream/birosagKod/0001/hatarozatAzonosito/Pfv.20328_2010_5//.

színben tüntette fel, megsértve ezzel a Ptk. 84. § (1) bekezdésének a) pontját. Ebből következőleg egyetemlegesen kötelezte a folyóirat kiadóját (az Irodalom Kft.-t) és a cikk szerzőjét, hogy fizessenek meg a személyhez fűződő jogai kapcsán sérelmet szenvedett alkotmánybírának kettőmillió forint nem vagyoni kárpótlást. Ungváry Krisztiánt ezenfelül az említett cikkel összefüggő további jogsértésekért további egymillió forint megfizetésére is kötelezte.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a történész és a kiadó panasza alapján eljárva megállapította, hogy a Legfelsőbb Bíróság ítélete a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlásába való beavatkozást valósított meg, amely beavatkozás jogszabályon alapult, és legitim célra irányult. Ebből következőleg azt kellett vizsgálnia, hogy a beavatkozás szükséges volt-e egy demokratikus társadalomban.

Kiindulópontként a Bíróság emlékeztetett arra, hogy a lehető leggondosabban kell vizsgálni azokat a helyzeteket, amikor a nemzeti hatóságok valamely intézkedése alkalmas lehet arra, hogy a sajtót a legitim közérdeklődésre számot tartó ügyek vitásában való részvételtől eltántorítsa. Ez a messzemenő gondosság az adott ügyben a Bíróság szerint annak vizsgálatát kívánta meg, hogy a szóban forgó közléseket a Legfelsőbb Bíróság a cikk egészének fényében értelmezte-e. Márpedig a cikk a Bíróság szerint azt kívánta bemutatni, hogy kifejezett operatív instrukciók hiányában is megvalósulhatott kollaboráció az állambiztonsági szervek és a „hivatalos kapcsolatok” között, akik jelentéseikkel hozzájárultak az említett szervek munkájához, és akik az együttműködés tartalmának kialakítását illetően élveztek némi mozgásszabadságot. A Bíróság álláspontja szerint annak értékelése, hogy egy adott személy hogyan élt ezzel a szabadságával, nem tényállítást, hanem tényalapú értékítéletet valósít meg. A Bíróság szerint figyelembe kellett volna venni, hogy a cikkben érintett személy tevékenysége az „együttműködés” tág értelemben vett fogalmának megfelelt. A Bíróság megítélése szerint az, hogy a Legfelsőbb Bíróság a cikkben szereplő kifejezéseket szűkebb értelmükben, akként vizsgálta, mintha azok az állambiztonsági szervek részéről érkező utasítások alapján történő cselekvésre utalnának, s ebben az értelemben kívánta meg, hogy a panaszos bizonyítsa állításait, nem egyeztethető össze a megkívánt gondos vizsgálat követelményével. E körben a Bíróság utalt korábbi ügyekre is, amelyekben szintén kifogásolta a hazai hatóságok túl szűk fogalomértelmezését és az ezzel összefüggésben az adott fogalmakat használóktól megkívánt tényállításkénti bizonyítás terhét.

A Bíróság ezenfelül figyelembe vette azt is, hogy a cikk egy közérdekű vitához járul hozzá, s megilleti a politikai közbeszéd és az ennek teret biztosító sajtó számára nyújtott megkülönböztetett védelem. Továbbá, a cikkel érintett, magas hivatalt betöltő közszereplőnek az átlagnál több kritikát kell tűrnie, annál is inkább, mivel a közlés nem magánéletére, hanem közéleti tevékenységére vonatkozott. A Bíróság tekintettel volt az érintett személy korábbi nyilvános tevékenységére (nem vitatott pártbeli tisztségére); a panaszos tevékenységének, adatszerzésének tudományos megalapozottságára; a közlés megjelenésének körülményeire (nevezetesen, hogy a lap az érintett közleményének is helyt adott, továbbá, hogy a cikk nem tartalmazott kifeje-

zeten bűncselekménnyel való gyanúsítást, s hogy az alkotmánybíró nem szenvedett szakmai életében a cikkből következő hátrányokat); valamint a panaszosokat sújtó szankció mértékére is.

A kiadót terhelő felelősség vonatkozásában a Bíróság mérlegelte azt is, hogy a lapnak nem volt oka a csak korlátozottan hozzáférhető anyagok tudományos kutatásán alapuló cikk helytállóságát előzetesen megkérdőjelezni.

Mindezek alapján a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Legfelsőbb Bíróság ítélete nem találta meg a megfelelő egyensúlyt a személyhez fűződő jogok védelmének és a véleménynyilvánítás szabadságának viszonyában, ezért a panaszosokat sújtó ítélet sérti az egyezmény 10. cikkét.

Az ítélethez Kūris és Raimondi bírák különvéleményt fűztek, amelyben a 10. cikk sérelmének megállapításával a lapkiadó vonatkozásában ugyan egyetértettek, de Ungváry Krisztián vonatkozásában eltérő véleményüknek adtak hangot. Érvelésük lényege az volt, hogy ha egy cikk szerzője tudatosan többféleképpen is értelmezhető kifejezéseket használ, akkor elvárható, hogy vita esetén megválasztásukat megfelelőképpen alá tudja támasztani, s ha ebben nem járna sikerrel, ezért a felelősséget ő viselje; hosszú távon káros következményekkel fenyegetőnek tartották azt a megoldást, amely szerint a bíróságok előtt a szerző javára kell szólnia a többértelműségből fakadó kétségnak. Ezenfelül annak a véleményüknek is hangot adtak, hogy az ügy kifejezetten határeset jellegére tekintettel nem volt nyomós ok a Legfelsőbb Bíróság mérlegelésének kétségbe vonására.

A *Barta and Drajkó* ügy⁴ egy büntetőeljárás elhúzódása miatt benyújtott panaszon alapult. Nem tényállása miatt érdemel említést, hanem azért, mert a kormánynak a hazai jogorvoslatok ki nem merítésére irányuló kifogása kapcsán a Bíróság foglalkozott a Be. 262/A. §-a szerinti, az eljárás elhúzódása miatt benyújtható kifogás jogintézményével, és rendszerszintű problémát érzékelve ajánlást tett a megfelelő jogalkotási lépések megtételére.

A Bíróság megállapította, hogy az eljárás elhúzódása miatt kifogás csak a bírósági eljárás során terjeszthető elő, az eljárás nyomozási szakaszában hasonló jogorvoslati út nem kínálkozik. Továbbá az eljárás elhúzódása miatti kifogás csak akkor terjeszthető elő, ha a törvény a bíróság részére az eljárási cselekmény elvégzésére vagy valamely határozat meghozatalára határidőt állapított meg, azonban az eredménytelenül eltelt, vagy ha a bíróság az ügyész, az eljárásban részt vevő személy, a megkeresett szerv vagy személy, a tanú vagy a szakértő részére az eljárási cselekmény elvégzésére határidőt tűzött ki, amely eredménytelenül eltelt, és a bíróság a mulasztóval szemben nem alkalmazta a törvény által lehetővé tett intézkedéseket.

Észrevételezve, hogy az eljárás főbb szakaszaira vonatkozóan a Be. nem állapít meg határidőket, hogy a kifogást elutasító határozat további jogorvoslattal nem támadható, s hogy a kormány sem tudott felhozni olyan példákat, amelyek azt mutatnák, hogy a kifogás jogintézménye alkalmas lenne az eljárás számottevő felgyorsítására, a Bíró-

⁴ *Barta and Drajkó v. Hungary*, no. 35729/12, 17 December 2013 (az ítélet még nem végleges).

ság megállapította, hogy az eljárás elhúzódása miatti kifogás jelen formájában nem számít hatékony, az elhúzódó eljárások során kimerítendő jogorvoslatnak.

Az adott ügyben a kormány arra is hivatkozott (a kérelem befogadhatatlanná nyilvánítását indítványozva ez okból is), hogy a panaszosok elvesztették az egyezmény értelmében vett áldozati státusukat, mivel az eljárás elhúzódását az enyhe ítélet kompenzálta. A Bíróság ezzel összefüggésben megállapította, hogy a rövidített indokolást tartalmazó ítélet nem tért ki az eljárás elhúzódására és ennek esetleges, a büntetés-kiszabás körében levont következményeire. Ilyen körülmények között a strasbourgi ítélkezési gyakorlat értelmében az áldozati státus megszűnéséről nem lehet szó, hiszen ehhez a jogsérelem orvoslásán túlmenően (amelyre alkalmas lehet a büntetés csökkentése) szükséges a bepanaszolt állam részéről a jogsértés kifejezett vagy legalább tartalmi elismerése is, amely az adott ügyben elmaradt.

A fentiekre tekintettel a Bíróság a panasz befogadhatatlannak nyilvánítására vonatkozó indítványnak nem adott helyet, azt érdemben bírálta el, és megállapította az egyezmény 6. cikkének megsértését.

Ezen túlmenően az egyezmény 46. cikkére hivatkozva felhívta a figyelmet arra, hogy az ügy rendszerszerű problémát vet fel, amelynek orvoslására Magyarországnak meg kell tennie a szükséges lépéseket, figyelembe véve a Bíróságnak az eljárás elhúzódása miatti jogorvoslatok kapcsán kialakított ítélkezési gyakorlatát.

A *Gábor Nagy*-ügyben⁵ a Bíróság az előzetes letartóztatással összefüggő kérdések kapcsán állapította meg, hogy Magyarország megsértette az egyezmény előírásait. A panaszost 2010. december 4-én azt követően vették őrizetbe, hogy ugyanaznap három autót feltört, és egy negyedik esetben is hasonló kísérletet tett. Négy hónapig és kilenc napig volt előzetes letartóztatásban, amely a Bíróság szerint önmagában sem kirívóan hosszú idő. Az előzetes letartóztatásnak azonban a szabadságelvonás tartamától függetlenül releváns és elégséges indokokon kell alapulnia, s ez a megalapozottság az adott ügyben a Bíróság szerint nem volt megállapítható. Az eljárt bíróságok ugyanis sablonos határozatokkal, a panaszos egyedi körülményeit nem megfelelőképpen mérlegelve tartották fenn az előzetes letartóztatást, a bűnismétlés veszélyére hivatkozva. Azt sem mérlegelték, hogy az ügy körülményeire tekintettel más, kevésbé korlátozó kényszerintézkedések (pl. házi őrizet, óvadék) alkalmazása nem lett volna elegendő. Következésképpen az eljárt bíróságok megsértették az egyezmény 5. cikkének (3) bekezdését.

Ezenfelül a Bíróság az 5. cikk (4) bekezdésének sérelmét is megállapította, mivel a lefolytatott eljárás – amelynek során az első és egyetlen tárgyaláson nem volt jelen a panaszos védője, a továbbiakban pedig a bíróságok csak iratok alapján, a terhelt érveinek kellő figyelmet nem szentelve döntöttek, egyes esetekben késve értesítve a védőt a meghosszabbítási indítványról, vagy be nem várva a nyilatkozatát – nem felelt meg az egyezmény által támasztott követelményeknek.

⁵ *Gábor Nagy v. Hungary*, no. 33529/11, 11 February 2014 (az ítélet még nem végleges).

II. Más államokat érintő fontosabb ügyek

Az államok felelőssége

Az *Azemi v. Serbia* ügyben⁶ a kérelmező egy kosovói bíróság által 2002-ben hozott ítélet végre nem hajtása miatt nyújtott be Szerbia ellen panaszt. Rögzítve, hogy 1999. június 10-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1244. számú határozatával nemzetközi polgári (UNMIK) és biztonsági (KFOR) erőket telepített Kosovóba, amely 2008 februárjában azután kinyilvánította a függetlenségét. A Bíróság a kérelmet befogadhatatlannak nyilvánította. Az 1999. június 10-ét megelőző időszak vonatkozásában a kérelem *ratione temporis* volt összeegyeztethetetlen az egyezménnyel, mivel Szerbia azt csak 2004-ben ratifikálta. Az 1999. június 10-ét követő időszakokkal összefüggésben a Bíróság rámutatott, hogy az ENSZ BT említett határozatának értelmében Kosovóban az UNMIK gyakorolt minden végrehajtó, törvényhozási és bírói hatalmat. A Bíróság álláspontja szerint nem volt megállapítható, hogy Szerbia bármiféle befolyással rendelkezett volna az UNMIK vagy a kosovói bírósági és egyéb intézmények felett. A szerb befolyás hiánya még inkább igaz a Kosovo függetlenségének kinyilvánítása utáni időszakokra. Ebből következőleg a panasz 1999. június 10-ét követő időszakokra vonatkozó része *ratione personae* összeegyeztethetetlen az egyezménnyel. Az ENSZ-fennhatóság alatt álló intézmények esetleges mulasztásával összefüggésben a panasz úgyszintén *ratione personae* befogadhatatlan.

Az élethez való jog

Habár még nem eldöntött jogkérdést érint, a helyzet aktualitása és az ügy különlegessége okán mégis első helyen érdemel említést Ukrajnának az 2014. március 13-án Oroszország ellen benyújtott panasz.⁷ A kérelem pontos tartalmát a Bíróság még nem hozta nyilvánosságra, de a vonatkozó sajtóközleményből⁸ kitűnik, hogy Ukrajna a Bíróság eljárási szabályzatának 39. cikke alapján ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is előterjesztett, kérve Oroszország eltiltását egyebek közt az Ukrajna területén élő civil lakosság életét és egészségét veszélyeztető cselekményektől. A Bíróság elnöke az ideiglenes intézkedés iránti kérelemnek még aznap helyt adott, felszólítva a szemben álló feleket, hogy tartózkodjanak minden olyan intézkedéstől, különösen katonai művelettől, amely a civil lakosság egyezményben biztosított jogainak sérelmével járhatna, s tegyenek eleget az egyezményből – különösképpen annak 2. és 3. cikkéből – fakadó kötelezettségeiknek. A Bíróság elnöke felhívta a feleket arra is, hogy az egyezmény maradéktalan érvényesülésének érdekében tett lépéseikről haladéktalanul tájékoztassák a Bíróságot.

6 *Azemi v. Serbia* (dec.), no. 11209/09, 5 November 2013.

7 *Ukraine v. Russia*, no. 20958/14.

8 <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-4699472-5703982>.

Szintén Oroszországot érinti a *Shchiborshch and Kuzmina v. Russia* ügy,⁹ amelynek tényállása szerint a kérelmező fia súlyos pszichiátriai gondokkal küzdött. 2006-ban az édesapja pszichiátriai kezelésre szóló beutalót szerzett számára, és a rendőrség közreműködését kérte a kórházba szállításhoz. A fiú a kikerkező rendőröket önkívületi állapotában betörőnek hitte, és késsel támadt rájuk, majd elbarikádozta magát a konyhában. Sikertelen egyezkedési kísérletet követően a rendőrség behatolt a konyhába, és legyűrte a fiú ellenállását. Ennek során azonban a beteg olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy kómába esett, és a kórházba szállítást követően öntudatát vissza nem nyerve meghalt. A Bíróság megállapította, hogy a nemzeti jogszabályok értelmében a rendőrség nyújthatott volna segítséget a kórházba szállítást végző orvosi személyzetnek, de nem járhatott volna el megfelelő képzettségű egészségügyi személyzet jelenléte nélkül. Ennek ellenére a rendőrség orvosi jelenlét nélkül, pszichiátriai segítséget csak a helyzet elmérgesedése után kérve, de a szakemberek kikerkezését be nem várva kezdett akcióba, amely kivitelezését és eszközeit tekintve sem kellőképpen átgondolt és megtervezett, sem a helyzettel adekvát nem volt. A Bíróság szerint a rendőrségi beavatkozás még akkor is az egyezmény 2. cikkébe ütközött, ha feltételezzük, hogy a fiú önmagának okozta a halálos sérüléseit (a szakértői álláspontok nem voltak egybehangzóak ebben a vonatkozásban). Ugyanis a rendőrség nem tanúsította azt a kellő elővigyázatosságot, amelyet az egyezmény megkövetelt volna. A 2. cikk előírásait ezenfelül a lefolytatott eljárás is sértette. A nyomozó hatóságok nem szenteltek ugyanis figyelmet az akció előkészítésével, irányításával kapcsolatos kérdéseknek.

A kínzás tilalma

A *Gutsanovi v. Bulgaria* ügy¹⁰ tényállása szerint egy prominens politikust a kora hajnali órákban, otthonában, alvó feleségére és gyermekeire is rátörve vett őrizetbe a rendőrségnek egy különleges, felfegyverzett és maszkos egysége. A Bíróság megállapította, hogy az egyezmény nem tiltja hasonló rendőrségi akciók lefolytatását házas-társ vagy gyermekek jelenlétében, a családtagok jelenléte olyan körülmény, amellyel az akció megtervezésénél számolni kell, és mérlegelni kell hasonlóan hatékony, de a családtagok érdekét is figyelembe vevő alternatívákat is. Mivel ez az adott ügyben elmaradt, a Bíróság az aránytalan intézkedés kapcsán megállapította az egyezmény 3. cikkének sérelmét.

Az *O’Keeffe v. Ireland* ügyben¹¹ a kérelmező gyermekkorában egy állami támogatással és állami oktatási terv alapján működő, de a katolikus egyház fenntartásában lévő iskola tanulója volt, ahol egy tanára 1973-ban szexuális visszaélést követett el a sérelmére. A tanár több tanulótól érkező hasonló panaszok nyomán másik iskolába távozott, és ott tanított tovább 1995-ös nyugdíjba vonulásáig. Az iskola sem az oktatási felügyeletet, sem a rendőrséget nem értesítette az incidensről. A tanár ellen

⁹ *Shchiborshch and Kuzmina v. Russia*, no. 5269/08, 16 January 2014.

¹⁰ *Gutsanovi v. Bulgaria*, no. 34529/10, ECHR 2013 (extracts) (végelegessé vált 2014 januárjában).

¹¹ *O’Keeffe v. Ireland* [GC], no. 35810/09, 28 January 2014.

csak 1997-ben indult eljárás, amikor is 386 rendbeli, 21 tanuló sérelmére elkövetett szexuális visszaéléssel gyanúsították meg. 1998-ban beismerte bűnösségét, a kérelmező pedig, mint büntetőügy sértettje, kompenzációban részesült. Kártérítési pert is indított az állami hatóságok ellen, amelyet lényegében az alperes helytelen megválasztása miatt utasítottak el az ír bíróságok. Álláspontjuk szerint ugyanis az esetleges kártérítési felelősség az iskola igazgatóját s rajta keresztül az egyházat, nem pedig az államot terheli.

A kérelmező arra hivatkozva nyújtott be panaszt a Bírósághoz, hogy az állam elmulasztotta őt megfelelő intézmény- és jelzőrendszer kialakításával megvédeni attól, hogy szexuális bűncselekmény áldozatává váljék (3. cikk alatti panasz), s hogy e mulasztás miatt kártérítési igényt sem tudott érvényesíteni az állammal szemben (13. cikk alatti panasz).

A Bíróság Nagykamarája megállapította, hogy az államnak – különösképpen az alapfokú oktatás keretében – kötelessége gondoskodni a gyermekek védelméről, egyebek közt hatékony felügyeleti és jelzőmechanizmusok működtetése útján. Nem vonhatja ki magát e felelősség alól az oktatáshoz kapcsolódó állami feladatok delegálásával, avagy arra hivatkozva, hogy a gyermek választott magának nem állami kezelésben lévő iskolát. A Bíróságnak ebből következőleg arról kellett az ügyben állást foglalnia, hogy a korabeli állami felügyeleti rendszer megfelelő volt-e a gyermekek védelmének szempontjából.

Ezzel összefüggésben a Bíróság rögzítette, hogy már a korabeli bűnügyi statisztikákból is kitűnt: a gyermekek ténylegesen ki vannak téve a sérelmükre elkövetett szexuális bűncselekmények veszélyének. Az állam e nyilvánvaló kockázat ellenére mégsem intézményesített hatékonyan minősíthető ellenőrzési mechanizmusokat, a tanfelügyelői rendszer nem biztosított megfelelő védelmet. Ennélfogva az állam elmulasztott eleget tenni a 3. cikkből fakadó, a gyermekekkel szembeni szexuális visszaélések megakadályozására vonatkozó tevőleges kötelezettségének.

Maga az 1997-ben elrendelt nyomozás viszont hatékony volt, megfelelt a 3. cikk követelményeinek, így e vonatkozásban a Nagykamara nem állapított meg jogsértést.

A 13. cikk kapcsán előterjesztett panasz alapján ellenben megállapította, hogy az állam fent részletezett mulasztása miatti kártérítési igényt illetően a kérelmező nem rendelkezett hatékony polgári jogi igényérvényesítési lehetőségekkel, így e vonatkozásban is megállapítható volt az egyezmény sérelme.

A *Tali v. Estonia* ügy¹² tényállása szerint a fogva tartott kérelmező nem engedelmeskedett a büntetés-végrehajtási alkalmazottak utasításainak, ezért ellenállását paprikaspray-vel és egyéb fizikai kényszerítő eszközökkel gyűrték le. A Bíróság megállapította, hogy az alkalmazott fellépés összhatását tekintve az egyezmény 3. cikkébe ütköző bánásmódot valósított meg. Az ügy a paprikaspray használatával kapcsolatos megállapítások miatt érdemel külön említést. A Bíróság ugyanis az ügyben támaszkodott a CPT (a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést

---

12 *Tali v. Estonia*, no. 66393/10, 13 February 2014.

Megelőzni Hivatott Európai Bizottság) állásfoglalására, amely ellenzi a paprikaspray alkalmazását zárt helyen, és amely szerint az eszközt soha nem szabad alkalmazni olyan személy ellen, akinek az ellenállását már legyűrték. A Bíróság szerint az adott ügyben a paprikaspray alkalmazása nem volt indokolt, figyelemmel arra is, hogy alternatív eszközök is a börtönőrök rendelkezésére álltak.

A szabadsághoz és a biztonsághoz való jog

A *Ruiz Rivera v. Switzerland* ügy kérelmezője paranoid skizofréniában szenvedve meggyilkolta a feleségét, ezért határozatlan időre elrendelték a kényszergyógykezelését egy börtön pszichiátriai részlegében. Elmebetegségének megállapítására 1995-ben került sor, majd 2001-ben új vizsgálaton esett át, amely szerint állapota nem változott. A későbbiekben rendszeresen kérelmezte szabadon bocsátását. 2004-ben két pszichológus (mindketten a büntetés-végrehajtás alkalmazottai, az egyik a kérelmezőt kezelő szakember) a 2001-es vizsgálatban foglaltak változatlanlanságát állapította meg. A kérelmező hiába kért független pszichiátriai felülvizsgálatot. A Bírósághoz benyújtott panaszában ezen új, független szakértő által elvégzett vizsgálat hiányát sérelmezte. A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező legutóbbi teljes értékű vizsgálatára 2001-ben került sor. A *Dörr-ügytől*¹³ eltérően (ahol hat év telt el a legutóbbi vizsgálat óta) a *Ruiz Rivera*-ügy panaszosa elvesztette a bizalmát a büntetés-végrehajtási személyzetben, ennél fogva kezelése megfeneklett. Ilyen körülmények között a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a hatóságok akkor jártak volna el helyesen, ha külső, független szakértővel végeztették volna el a kérelmező pszichikai felülvizsgálatát, mielőtt döntenek szabadon bocsátási kérelméről. Ennek hiányában az eljáró bíróságok határozata nem alapult megfelelően megállapított tényálláson, ennél fogva sértette az egyezmény 5. cikkének (4) bekezdését.

A tisztességes eljáráshoz való jog

A bírósághoz való jogának sérelmére hivatkozva fordult a Bírósághoz az *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* ügyben¹⁴ egy iraki származású panaszos (valamint az általa vezetett, Panamában bejegyzett cég), mert az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1990. augusztusi határozata alapján Svájc zárta a vagyonát, majd elrendelte annak elkobzását, valamint átutalását az Iraki Fejlesztési Alap javára. A kérelmezők keresete alapján a svájci bíróságok megállapították, hogy Svájc nemzetközi kötelezettsége miatt nincs lehetőségük felülvizsgálni, hogy a kérelmezők megalapozottan szerepelnek-e a szankciós listán, a svájci hatóságok szerepe csak az ENSZ-határozat végrehajtására korlátozódhat.

A kérelem érdemi elbírálásának előkérdéseként a Bíróság elutasította a svájci kormány azon védekezését, amely szerint az ENSZ-határozat mozgásteret nem engedve

13 *Dörr v. Germany* (dec.), no. 2894/08, 22 January 2013.

14 *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland*, no. 5809/08, ECHR 2013.

kötötte Svájcot, ezért az egyezmény 1. cikke szerinti joghatósága és felelőssége nem állapítható meg. A Bíróság megállapította, hogy Svájc a határozat érvényre juttatása érdekében belső jogában végrehajtási szabályokat fektetett le, s ez a körülmény alkalmas arra, hogy kiváltsa Svájc felelősségét egy esetleges egyezményesértésért.

Az ügy azért érdemel különös figyelmet, mert a panasz kapcsán a Bíróság első ízben terjesztette ki az „egyenértékű védelem” (egyebek közt a *Bosphorus*-ügyből¹⁵ ismert és eddig leginkább az Európai Unió kapcsán alkalmazott) tesztjét az ENSZ jogrendjére. Megállapította, hogy a szankciós listára való felvétel ellen nem állt rendelkezésre semmiféle felülvizsgálati mechanizmus, és arra sem volt eljárési lehetőség, hogy a listára felkerült személyek ezt független testület előtt vitassák. Észrevételezte, hogy maga az ENSZ különleges jelentéstevője is jelezte a rendszer hiányosságait. Mivel a fentiek okán az ENSZ-határozat által intézményesített eljárásrend nem biztosított az egyezmény által előírtakkal egyenértékű védelmet, megfelelő felülvizsgálati mechanizmust, az „egyenértékű védelem” vétele az ügyben nem volt alkalmazható, a Bíróság a panaszt érdemben vizsgálta. Ennek kapcsán arra a megállapításra jutott, hogy a szóban forgó beavatkozás és a bírósághoz fordulás lehetőségének hiánya a kérelmezők 6. cikk szerinti jogainak aránytalan sérelmével járt.

A *Jones and Others v. the United Kingdom* ügy¹⁶ szintén a bírósághoz való joggal, ezen belül az állami immunitás kérdésével volt kapcsolatos. A kérelmezők, akiket Szaúd-Arábiában kínzásnak vetettek alá, brit bíróságok előtt próbáltak kártérítési igényt érvényesíteni elszenvedett sérelmeikkel kapcsolatban. Keresetüket azonban végső fokon a Lordok Háza is elutasította, a Szaúd-Arábiát megillető állami mentességre hivatkozva.

Az ügyben a Bíróságnak lényegében arról kellett állást foglalnia, hogy változatlanul érvényesek-e a Nagykamara által az *Al-Adsani*-ügyben¹⁷ tett megállapítások, és hogy a kérelmezők keresetének elutasítása idején a nemzetközi jog biztosított-e kivételt az államok polgári peres immunitása alól a kínzással kapcsolatos ügyekben, mégpedig a kínzás *ius cogens* tilalmára tekintettel. A Bíróság a Nemzetközi Bíróság (ICJ) 2012 februárjában a *Germany v. Italy* ügyben hozott ítéletére¹⁸ hivatkozva rögzítette, hogy a Nemzetközi Bíróság ítéletének meghozatala idején a nemzetközi közjog nem tartalmazott ilyen *ius cogens* kivételt. Következésképp a Szaúd-Arábiának biztosított mentesség megfelelt a 6. cikk előírásainak: a korlátozás jogszabályon (az állami immunitásról szóló 1978. évi törvényen) alapult, legitim célt (a nemzetközi jognak való megfelelést) követett, és nem volt aránytalan sem, tekintettel az állami immunitás intézményének széles körű nemzetközi szintű elfogadottságára.

Az *Al-Adsani*-ügyhöz képest új momentumot jelentett, hogy az ügyben vizsgálni kellett: az immunitás az államokon túlmenően kiterjed-e az állami tisztségviselők

15 *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, ECHR 2005-VI.

16 *Jones and Others v. the United Kingdom*, nos. 34356/06 and 40528/06, 14 January 2014.

17 *Al-Adsani v. the United Kingdom* [GC], no. 35763/97, ECHR 2001-XI.

18 <http://www.icj-cij.org/docket/files/143/14923.pdf>.

cselekményeire is. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy bár a nemzetközi közjogi irodalomban szólnak álláspontok idegen államok tisztségviselőinek kínzás miatti perelhetősége mellett, a többségi álláspont jelenleg mégis az, hogy az immunitást nem lehet az állam helyett annak tisztségviselőjét perbe vonva kijátszani. Az adott ügy vonatkozásában a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Lordok Háza teljes körűen mérlegelte az immunitás mellett és ellen szóló érveket is, határozata ezért nem sértette a 6. cikk előírásait. Mindazonáltal leszögezte, hogy a nemzetközi közjogban e tárgykör kapcsán mutatkozó változások miatt a kérdés nem tekinthető egyszer és mindenkorra lezártnak.

Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül

Az egyezmény 7. cikkének alkalmazását illetően az elmúlt időszakból a *Del Río Prada v. Spain* ügy¹⁹ érdemel említést. Az ügy tényállása szerint a szabadságvesztésre ítélt kérelmezőnek egy, a büntetés végrehajtásának tartama alatt a joggyakorlatban bekövetkezett, a börtönben végzett munka beszámítását érintő változás miatt az eredetileg kiszabott büntetésnél kilenc évvel többet kellett volna börtönben töltenie. A Bíróság Nagykamara úgy ítélte meg, hogy a 7. cikk (1) bekezdése szerinti „büntetés” fogalmába a jogerős ítélet meghozatala utáni intézkedések, bekövetkezett módosítások is beletartozhatnak, amennyiben azok nemcsak a végrehajtás módját, hanem a büntetés mértékét is érintik. Az adott ügyben a Bíróságnak azt kellett megvizsgálnia, hogy a joggyakorlat fent említett változása pusztán a büntetőjogi szabályok értelmezésének egy, a korábbi ítélkezési gyakorlatból levezethető és kellőképpen előre látható változása volt-e, avagy több ennél. A Bíróság megállapította, hogy a változás nem volt előre látható, ezért sértette az egyezmény 7. cikkét, és a 46. cikk alapján ajánlást tett a panaszos legrövidebb időn belüli szabadon bocsátására.

A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

A *Söderman v. Sweden* ügy²⁰ egy, a nevelőapja által a szennyeskosárba rejtett kamerával meztelenül levideózott kiskorú személyes integritásának védelmével volt kapcsolatos. A jogi probléma lényege abból eredt, hogy a kamerát megtaláló gyermek édesanyja a felvételt rögtön megsemmisítette anélkül, hogy azt bárki látta volna. Ezért a svéd jogszabályok értelmében nem valósult meg a szexuális visszaélés bűncselekménye, a hozzájárulás nélküli felvételkészítést pedig abban az időben a svéd jog még nem tilalmazta. Ráadásul a perjogi szabályok szerint a büntetőeljárás-beli felmentő ítélet a polgári kártérítési perben eljáró bíróságot is kötötte. A Nagykamara a fentiek fényében megalapozottnak találta azt a panaszt, amely szerint a svéd jogrendszer nem biztosított a kérelmező lány számára kellő védelmet a személyes integritását a legintimebb vonatkozásokban sértő nevelőapai cselekmények ellen. A Nagykamara a

19 *Del Río Prada v. Spain* [GC], no. 42750/09, ECHR 2013.

20 *Söderman v. Sweden* [GC], no. 5786/08, ECHR 2013.

8. cikk sérelmét megállapító ítéletében leszögezte, hogy az államoknak tevőleges kötelezettségük a gyermekek fizikai és szellemi jólétét védelmezni harmadik személyek számukra sérelmes cselekedetei ellen.

A *Putistin v. Ukraine* ügy²¹ kérelmezője amiatt fordult a Bírósághoz, mert megítélése szerint az 1942-es ún. „halálmeccs” (az egyebek közt a Dinamo Kijev labdarúgóiból álló ukrán, valamint a megszálló náci hadseregben szolgáló labdarúgókból álló német csapat között rendezett és az ukránok által 5-3-ra megnyert mérkőzés) 60. évfordulóján egy folyóiratban megjelent interjú alánya közvetve kollaborációval vádolta meg az édesapját. A kérelmező apja ugyanis az ukrán csapat labdarúgója volt, és nevét a cikk nem említette a mérkőzés után kivégzettek között. A Bíróság azonban nem találta az egyezménybe ütközőnek a kérelmező erre alapított kártérítési keresetének elutasítását. Bár egyetértett azzal, hogy bizonyos körülmények között egy elhunyt családtag hírneve kihatással lehet a leszármazó magánéletére, de az adott ügyben nem látta igazoltnak, hogy a kérelmezőt a sajtóban megjelentek közvetlenül érintették volna. Ahhoz ugyanis, hogy a cikkből az olvasó levonja azt a következtetést, miszerint a kérelmező apja kollaborált a Gestapóval, tudnia kellene, hogy a kérelmező apja (akit a cikk név szerint nem említett) játszott a mérkőzésen. Ez a meglehetősen távoli logikai kapcsolat, összevetve az újságíró és a folyóiratot megillető jogokkal is, indokoltta tette a kereset elutasítását; az eljáró ukrán bíróságok tehát megfelelő egyensúlyt állítottak fel a versengő jogok közt.

Az *X v. Latvia* ügyben²² a Bíróság Nagykamara a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló hágai egyezmény alkalmazása kapcsán a nemzeti bíróságokat terhelő eljárásjogi kötelezettségeket érintően foglalt állást. Kimondta, hogy a gyermekek érdekeinek elsődlegessége miatt egy jogellenesen külföldre vitt gyermek szokásos tartózkodási helyére való visszavitelének elrendelése nem lehet automatikus vagy gépies döntés eredménye. Az ilyen kérelmekről döntő bíróságoknak nem kell ugyan a családi helyzet mélyreható és teljes elemzését elvégezniük, de két eljárási jellegű kötelezettség terheli őket. Egyrészt megfelelően mérlegelniük kell azokat az előadásokat, amelyek szerint a gyermeket „súlyos veszélynek” tenné ki visszaküldése a szokásos tartózkodási helyére, és e vonatkozásban határozatukat megfelelően indokolniuk is kell. Másrészt meg kell győződniük arról, hogy a gyermek szokásos tartózkodási helyén megfelelő biztosítékok állnak rendelkezésre, és valamely, a gyermeket érintő veszély fennforgása esetén ott „kézzelfogható óvintézkedéseket” foganatosítanak. Az adott ügy tárgya egy négyéves kislány Lettországból Ausztráliába való visszavitele volt, amelynek kapcsán a lett bíróságok nem is mérlegelték az anya által benyújtott, a kislány traumatizálódásának veszélyét előrevetítő szakértői jelentéseket. Ennek kapcsán a Nagykamara (a korábban eljáró kamara döntésével egyetértve) megállapította az egyezmény 8. cikkének sérelmét.

21 *Putistin v. Ukraine*, no. 16882/03, 21 November 2013.

22 *X v. Latvia* [GC], no. 27853/09, ECHR 2013.

A *Zhou v. Italy* ügy²³ szintén a gyermekek érdekeinek elsődlegességét rögzítő jogelven alapult. A Bíróság itt amiatt állapított meg egyezményesértést, mert az olasz hatóságok az anyai feladatait ellátni kétségkívül képtelen, de a gyermekre kifejezetten rossz hatást ettől még nem gyakorló anyától a gyermekét elhelyezték, majd a gyermek teljes hatályú örökbe adását rendelték el – ahelyett, hogy az anya és a gyermek közti kapcsolat lehetőség szerinti fenntartása mellett az anyát segítették volna ebbéli szerepében. Mindemellett a teljes hatályú örökbe adásra azért került sor, mert az olasz jog az örökbe adásnak csak ezt a fajtáját ismerte. A Bíróság szerint azzal, hogy nem biztosítottak a családi kapcsolatok teljes megszakításánál kevésbé drasztikus megoldást, az olasz hatóságok megsértették a kérelmezőnek a családi élethez való jogát.

A *Vilnes and Others v. Norway* ügy²⁴ az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos ítélezési gyakorlatot egészíti ki egy új elemmel, nevezetesen az államok arra vonatkozó kötelezettségével, hogy gondoskodjanak arról: a magánkézben lévő cégek alkalmazottai kellőképpen tisztában legyenek a foglalkozásukhoz fűződő ártalmakkal és kockázatokkal. Az ügy kérelmezői volt bűvárok voltak, akik korábban olajtársaságok számára végeztek merülési feladatokat az Északi-tengeren. Munkájukkal összefüggésben rokkantsághoz vezető egészségkárosodást szenvedtek, és emiatt kártérítési igényrel léptek fel az állammal szemben, sikertelenül. A Bíróság előtt azt sérelmezték, hogy az állam nem tett eleget az élethez való joguk, valamint a testi és szellemi integritásuk védelmére irányuló kötelezettségének. A Bíróság megállapította, hogy Norvégia nem sértette meg sem az egyezmény 2., sem pedig a 8. cikkét, kivéve a dekompresziós táblázatok használatából fakadó lehetséges veszélyekről történő nem megfelelő tájékoztatást illetően. A szóban forgó időszakban (1965 és 1990 között) az Északi-tengeren dolgozó cégeknél többféle dekompresziós táblázat volt használatban, gyorsabb és lassabb felszínre érkezési időt előírányozóak. Ezeket a cégek a versenyhelyzet miatt titkosan kezelték, s a táblázatokat övező titokzatosság miatt a bűvárok nem részesültek megfelelő tájékoztatásban a gyorsabb dekompreszióval járó kockázatokat illetően – holott már abban az időben is felmerültek kétségek a dekompresziós idők különbségeivel kapcsolatban. Az államnak tehát a Bíróság szerint gondoskodnia kellett volna arról, hogy a kapcsolódó egészségügyi kockázatokat a bűvárok megismerhessék és kellőképpen mérlegelhessék.

A véleménynyilvánítás szabadsága

A *Perinçek v. Switzerland* ügy²⁵ kérelmezője a török Munkáspárt elnöke. 2005-ben Svájcban több konferencián is nyilvánosan tagadta, hogy az Oszmán Birodalom genocídiumot követett volna el az örmény nép ellen 1915-ben és az azt követő években. Annak az álláspontjának adott hangot, hogy az örmény népirtás voltaképpen egy „nemzetközi hazugság”. Fenti kijelentései miatt a svájci bíróságok egy svájci–örmény

23 *Zhou v. Italy*, no. 33773/11, 21 January 2014.

24 *Vilnes and Others v. Norway*, nos. 52806/09 and 22703/10, 5 December 2013.

25 *Perinçek v. Switzerland*, no. 27510/08, ECHR 2013.

egyesület keresete alapján kártérítésre és elzárásra átváltoztatható pénzbüntetésre ítélték.

A panasz elbírálásának előkérdéseként a Bíróság azt vizsgálta, hogy az ügy kapcsán alkalmazandó-e az egyezmény 17. cikke, amely az egyezményben biztosított jogokkal való visszaélést tiltja. Mivel úgy ítélte meg, hogy a panaszos nem a tömegmészárlások és a deportálások tényét, hanem csak népirtásként történő jogi minősítésük helyességét tagadja, s az áldozatok iránt sem fejezett ki megvetést, s nem uszított gyűlöletre vagy erőszakra sem, a 17. cikket nem találta alkalmazhatónak – figyelemmel arra is, hogy a Bíróság gyakorlatában a bántó, sokkoló vagy zavaró vélemények kifejezésre juttatása is védelmet élvez.

A kérelem érdemét vizsgálva a Bíróság előrebocsátotta, hogy nem az örmény nép ellen 1915-től kezdve elkövetett cselekmények helyes jogi minősítéséről, hanem mindössze a svájci hatóságok által hozott határozatnak az egyezménnyel való összeegyeztethetőségéről kell az ügyben döntést hoznia.

Ennek kapcsán megállapította, hogy a kérelmező egyszerre történelmi, jogi és politikai vonatkozású, nagy közérdeklődést kiváltó megnyilvánulása kapcsán a nemzeti hatóságok mérlegelési mozgástere korlátozott. Rámutatott továbbá, hogy a svájci bíróságok határozatukat az örmény népiirtás megítélését illető állítólagos nemzetközi konszenzusra alapították, holott e konszenzus léte erősen vitatható, hiszen az örmény nép ellen elkövetett atrocitásokat világszerte mindössze húsz ország ismerte el népiirtásnak. Kiemelte azt is, hogy a népiirtás jogi fogalma a hágai Nemzetközi Bíróság és a Ruandai Nemzetközi Törvényszék ítélkezési gyakorlatának értelmében meglehetősen szűk fogalom, hiszen e bűncselekmény megállapításához a valamely népcsoport tagjai ellen elkövetett erőszakos cselekményeken túlmenően a népcsoport megsemmisítésére irányuló speciális és kifejezett szándék (*dolus specialis*) fennállta is szükséges, amelynek bizonyítása általában jelentős nehézségekbe ütközik. Az ügy tárgyát a holokauszttagadással összehasonlítva a Bíróság jelentős különbségekre mutatott rá: nevezetesen, hogy a holokauszttagadással kapcsolatos ügyek vádlottjai általában nem az események (egyébként a Nürnbergi Bíróság statútumán alapuló, kétséget kizáróan tisztázott) jogi minősítését vitatják, hanem magát a konkrét és nemzetközi bíróság által is megállapított történelmi események megtörténtét.

A kérelmező elítélésének nyomós társadalmi szükségességét vizsgálva a Bíróság rámutatott, hogy míg a holokauszttagadás az antiszemitizmus napjainkban is aktuális jelenségének jelentős mozgatórugója, s ezért szükséges határozottan fellépni ellene, az örmény népet érintő 1915-ös tragikus események jogi minősítésével kapcsolatos vitának manapság nem észlelhető ilyen jelentős tovagyűrűző hatása. A Bíróság azt is számításba vette, hogy az ügy kapcsán vizsgált országokban található jogi szabályozások – valamint különös hangsúllyal a spanyol és a francia alkotmánybíróság közelmúltbeli, a népiirtás tagadásának büntethetőségét alkotmányellenesnek minősítő határozatai – tendenciájukban arra mutatnak, hogy az államok nem tartják szükségesnek a népiirtás tagadása elleni büntetőjogi fellépést. A tapasztalat azt mutatja, hogy az örmény népiirtás hivatalos elismerése (pl. Franciaországban) és az ezt vitató

kisebbségi nézetek megtűrése megfér egymás mellett. Ezzel összefüggésben a Bíróság emlékeztetett az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának 2011-ben elfogadott 34. számú állásfoglalására is, amely szerint a történelmi eseményeket illető véleménynyilvánítás büntetőjogi eszközökkel való szankcionálása ellentétben áll a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának a véleménynyilvánítás szabadságát védő 19. cikkével. A fentiek alapján a Bíróság kétségesnek találta, hogy a panaszos elítélését nyomós társadalmi szükség indokolta-e.

Ami pedig az intézkedés arányosságát illeti, a Bíróság arra a véleményre helyezkedett, hogy még ha a kérelmezőre kiszabott büntetés nem is volt különösebben súlyosnak tekinthető, mégis járhatott egyfajta „dermesztő hatással”.

Összességében a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a svájci bíróságok határozata megsértette a kérelmezőnek az egyezmény 10. cikkében rögzített jogait. Mindazonáltal a jogsértés pusztá megállapítása mellett nem látta szükségesnek pénzbeli elégtétel megítélését a kérelmező számára.

A megkülönböztetés tilalma

A Bíróság Nagykamarája az egyezmény 14. cikke kapcsán – azt a 8. cikkel együtt értelmezve – a *Vallianatos and Others v. Greece* ügyben²⁶ az azonos nemű személyeket a bejegyzett élettársi kapcsolatból kizáró görög szabályozásnak az egyezménnyel való összeegyeztethetőségét illetően foglalt állást. 2008 novemberében ugyanis a görög jogalkotó egy törvénnyel megteremtette a regisztrált élettársi kapcsolat lehetőségét, de kizárólag a különmemű párok számára. A Bíróság ennek kapcsán megállapította, hogy a kapcsolatuk jogi elismerésére és védelmére vonatkozó igény szempontjából az egynemű kérelmező pár a különmemű párokkal összehasonlítható helyzetben van, s a törvény szexuális irányultságon alapuló eltérő bánásmódot valósít meg. Ennek indokoltságát vizsgálva nyugtázta a görög kormány érveit, amelyek szerint az egynemű párok szerződési úton ugyanúgy rendezhetik jogi helyzetüket, mintha a szóban forgó élettársi kapcsolatra lépnének, továbbá, hogy a törvény célja a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb védelme. A hagyományos értelemben vett család és a házasságon kívül született gyermekek védelme a Bíróság szerint nyomós és legitim ok lehet eltérő bánásmód alkalmazására. A szabályozás legitim célján túlmenően vizsgálta azonban annak arányosságát is. Ennek kapcsán megállapította, hogy a törvény a különmemű párokra attól függetlenül vonatkozik, hogy van-e gyermekük, vagy nincs, míg az egynemű párokat kizárta a szabályozás hatálya alól. Rámutatott, hogy a görög jogszabályok szerint a különmemű párok már korábban is jogi elismerést szerezhettek kapcsolatuknak (például a polgári törvénykönyv szabályai alapján), ezért az egynemű pároknak különös érdekük fűződött volna ahhoz, hogy számukra is megnyíljon hasonló lehetőség. A jogalkotó megtehetette volna azt, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét általánosságban hozzáférhetővé teszi mind a külön-

²⁶ *Vallianatos and Others v. Greece* [GC], nos. 29381/09 and 32684/09, ECHR 2013.

mind pedig az egynemű párok számára azzal, hogy a házasságon kívüli gyermekek helyzetét védendő külön szabályokat is bevezet. Azzal, hogy nem így járt el, a görög törvényhozás a nemzetközi trendekkel is szembement, ugyanis a bejegyzett élettársi kapcsolat valamilyen formáját ismerő 19 Európa tanácsi tagállam közül csak Litvánia és Görögország az, amelyik ezt az intézményt kizárólag különemű párok számára tartja fenn. A nemzetközi trendektől való eltérés még önmagában nem lenne elegendő indok az egyezménybe ütközés megállapításához, de a fenti körülményeket összességükben értékelve a Bíróság úgy találta, hogy a görög kormány nem támasztotta alá kellően meggyőző indokokkal az egynemű párok kizárását a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményének igénybevételéből. Ebből következőleg megállapította az egyezmény sértés fennálltát.

Az *E. B. and Others v. Austria* ügy²⁷ kérelmezőit 1983 és 2001 között ítélték el a büntető törvénykönyv egy akkor hatályos rendelkezése alapján, amely büntetendővé tette a homoszexuális kapcsolatot nagykorúak és a 14 és 18 év közötti – a kapcsolatba egyébiránt beleegyező – fiatalok között. 2002-ben az osztrák alkotmánybíróság megsemmisítette a törvényi rendelkezést, amelyet egyébként maga a Bíróság is diszkriminatívnak talált, tekintve, hogy az csak a férfiakra vonatkozott. A törvényi tényállás alkotmányellenességének megállapítását követően a panaszosok szerették volna elérni a büntető nyilvántartás rájuk vonatkozó adatainak helyesbítését, elítélésük tényének törlését. Kérelmüket azonban a Belügyminisztérium elutasította azzal az indokkal, hogy a nyilvántartásba jogszerűen bekerült adatokat nem áll hatáskörében törölni. A Bíróság a kérelmezőknek a 8. és 14. cikk alapján előterjesztett panaszát vizsgálva megállapította, hogy a büntetőjog természetes és a társadalmi körülményekkel összhangban álló sajátossága, hogy időről időre a büntetendő cselekmények köre, tartalma változik. Maga az a tény, hogy egy korábban jogszerű elítélés alapját képező törvényi tényállás később hatályát veszti, általában nem kell hogy maga után vonja az elítélt büntető nyilvántartási adatainak módosítását. Más a helyzet azonban a kérelmezők esetében, ahol a büntető törvénykönyv változása nem a társadalmi változásokat követő természetes jogfejlődési folyamat részeként következett be, hanem a szóban forgó rendelkezés alkotmányellenességének megállapítása miatt. A Bíróság az adott helyzetben úgy ítélte meg, hogy a kérelmezőkre aránytalanul súlyos teherként nehezedő bejegyzés törlésétől (a törlést hasonló esetekben lehetővé tevő kivételszabály bevezetésétől) való elzárkózásnak a kormány nem adta kellő indokát. Erre tekintettel megállapította az egyezmény sérelmét.

A *Topčić-Rosenberg v. Croatia* ügy²⁸ kérelmezője egy egyéni vállalkozó anyja, aki egy hároméves gyermeket fogadott örökbe. Az örökbefogadás után társadalombiztosítási ellátásként fizetett anyasági szabadságot kívánt igénybe venni, de kérelmét elutasították arra való hivatkozással, hogy ilyen ellátás az egyéni vállalkozó biológiai anyákat a gyermek egyéves koráig illeti meg, ezért az örökbe fogadó anyákra is ezt a

27 *E. B. and Others v. Austria*, nos. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 and 48779/07, 7 November 2013.

28 *Topčić-Rosenberg v. Croatia*, no. 19391/11, 14 November 2013.

szabályt kell alkalmazni, függetlenül a gyermek örökbefogadáskori életkorától. (A vonatkozó rendelkezést 2009-ben megváltoztatták, de az új szabály a kérelmezőre még nem volt alkalmazandó.) A Bíróság az ügyben túlzó formalizmusnak és rugalmatlanságnak minősítette a nemzeti hatóságok jogszabály-értelmezését, amely arra sem volt figyelemmel, hogy a munka törvénykönyve szerint az örökbe fogadó anya örökbefogadás utáni helyzete a biológiai anya szülés utáni helyzetének felel meg. A fentiekre figyelemmel megállapította, hogy a közigazgatási bíróság és az alkotmánybíróság eljárása ellentétes volt az egyezménnyel.

A szabad választásokhoz való jog

Az *Occhetto v. Italy* ügy²⁹ a mandátumról való lemondás visszavonhatatlanságának az egyezménnyel való összeegyeztethetőségével volt kapcsolatos. Az ügy tényállásának lényege szerint a 2004-es európai parlamenti választások során a kérelmező, Achille Occhetto – akinek abban az időben olasz szenátusi mandátuma is volt – két választókerületben is a második helyen végzett egy olyan listán, amely mindkét választókerületben egy-egy képviselői helyet ért el. Mivel a közös lista vezetője a dél-olaszországi választókerület képviselői helyét választotta, a kérelmezőt az északnyugat-olaszországi választókerületben megválasztott képviselőnek kellett volna nyilvánítani, ő azonban az olasz választási bizottsághoz eljuttatott írásbeli nyilatkozatában lemondott arról, hogy a két választókerület bármelyikében is európai parlamenti képviselői mandátumot szerezzen. A 2006-os olaszországi törvényhozási választások során a közös lista vezetőjét parlamenti képviselővé választották, ezzel összefüggésben európai parlamenti helye megüresedett. Ezt követően a kérelmező visszavonta lemondását, és bejelentette igényét a megüresedett képviselői helyre. Ez hosszas jogvitához vezetett közte és a 2004-es európai parlamenti választásokkor – a kérelmező lemondását követően – a listavezető helyébe lépni jogosultként megjelölt (eredetileg a kérelmező mögött végzett) képviselőjelölt között. Ennek eredménye – egyebek közt az Európai Unió Bíróságának C-393/07. és C-9/08. sz. egyesített ügyekben 2009 áprilisában hozott határozatára is figyelemmel – az lett, hogy a kérelmező ellenfele szerezte meg a mandátumot.

A Bíróság rámutatott, hogy az Európai Parlament tevékenysége kellőképpen összefonódott a jogalkotási eljárással és az Európai Unió működésének általános demokratikus ellenőrzésével ahhoz, hogy az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 3. cikke értelmében a részes államok „törvényhozó testületének” fogalmi körébe lehessen vonni. Így a panasz az említett cikk hatálya alá tartozónak minősülhetett.

A Bíróság mindazonáltal nyilvánvalóan alaptalannak találta és érdemi vizsgálat nélkül elutasította a kérelmező panaszát, amely azt kifogásolta, hogy az olasz államtanács a mandátumról való lemondását vissza nem vonható jognyilatkozatnak minősítette. Nem volt ugyanis olyan körülmény az ügyben, amely arra utalt volna, hogy

²⁹ *Occhetto v. Italy* (dec.), no. 14507/07, 12 November 2013.

határozatának meghozatalakor az államtanács önkényesen vagy egyezményesértően járt volna el. A Bíróság is rámutatott, hogy a mandátumról való lemondás visszavonásának el nem ismerése a jogbiztonságot szolgálta, s a kérelmező érvelése szerint a választók szabad akaratnyilvánításával szembenő végeredmény nem annyira a hatóságok, mintsem a kérelmező saját magatartásának (a mandátumról való lemondásnak) a következménye. Tekintettel az államokat a szabad választásokhoz való jog „passzív” aspektusa kapcsán megillető széles mozgástérre is, a Bíróság a kérelmet a fentiek miatt befogadhatatlannak nyilvánította.

